

Türk Basınında Sunulan Kırım Krizi Haberlerinin Çerçeveleme Kuramı Bağlamında İncelenmesi

İlgar Seyidov ¹

Öz

Medyada yayınlanan haberler belirli çerçeveler içinde sunulmaktadır. Bu çerçeveler, haber öykülerindeki enformasyonun belli bir ideoloji ve anlatım içinde 'paketlenme'sini sağlamaktadır. Çerçeveleme kuramı bağlamında farklı konulara odaklı yapılan çok sayıda araştırma, haber çerçevelemesinin kitlelerin medya aracılığıyla enformasyon algısına etkisini göstermektedir. Çalışmada Türkiye için tarihi geçmişi açısından önemli bir bölge olan Kırım'da yaşanan krizin örneklem dahilinde ve belirli tarihler arasında Türk yazılı basınında hangi çerçeveler içinde sunulduğu ele alınmaktadır. Bu bağlamda 4 farklı ideolojiye sahip gazete seçilerek, Kırım'da yaşanan kriz ile ilgili belirlenen tarihler arasında yayınlanan 483 haber incelenmiştir. Araştırma yöntemi olarak içerik analizi temelinde konu-spesifik odaklı çerçeveleme tekniği kullanılmıştır. Bu doğrultuda belli odak şema noktaları üzerinden Kırım krizi konusunun hangi çerçevelerle sunulduğu araştırılmıştır. Bulgulara dikkate alındığında tüm gazetelerde konu ile ilgili yedi odak şemanın kullanıldığı belirlenmiştir. Özellikle iki temel şema tüm gazetelerde ön plana çıkarılmıştır: Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün korunması ve Kırım'da yaşayan Türklerinin durumu. Sonuç olarak, konuya ilişkin tüm gazetelerde çerçeveleme şemaları ve söylemlerinin benzer şekilde yer aldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Çerçeveleme Kuramı, Haberlerin Çerçevesi, Konu-Spesifik Odaklı Çerçeveleme, Kırım Krizi, Yazılı Basın.

The Investigation of Crimean Crisis News in Turkish Press Within the Framing Theory

Abstract

News is presented through specific frames in media. These frames provide the 'packing' of information within the certain ideology and narrative in news stories. According to many different researches, framing has a significant impact on audiences as regards to the perception of information. With respect to the importance of Crimea for Turkey in terms of historical background, this study aims to find out how the Crimean crisis was represented with frames in Turkish press media. In this context 4 (four) major newspapers with different ideology were chosen for the sampling. Within this sample, 483 news have been scrutinized between the certain dates of the crisis. As a research method the issue-specific framing technique on the basis of content analysis was used in the study. In accordance with the findings, it was seen that 7 (seven) familiar focal frames were used in all newspapers. Additionally, 2 (two) focal schemes were determined: the protection of territorial integrity of Ukraine and the situation of Turks living in the Crimea. Consequently, despite of the different news resources, all the framing schemes and discourses were done similarly in the newspapers.

Keywords: Framing Theory, News Framing, Issue-Specific Framing, Crimean Crisis, Press Media.

¹ Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Giriş

Ukrayna'da ortaya çıkan Kırım Krizi, jeopolitik açıdan bir değişimi de beraberinde getirmiştir. Ukrayna'nın bir parçası sayılan Kırım özerk bölgesi, Batı-Rusya ikileminden çıkan bir siyasal kaos içinde referandumagiderek Rusya'ya birleşmiştir. Bu da hem Ukrayna, hem de Batılı ülkelerle Rusya arasında ilişkileri negatif anlamada derinden etkilemiştir.

2013 yılın kasım ayında Rus yanlılığı ile bilinen Ukrayna'nın eski Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç'in AB²ile yapılması planlanan ortaklık anlaşmasını iptal etmesiyle başlayan gösteriler, 'Rus yanlısı'olarak görülen iktidar ve "Batı yanlısı" şeklinde nitelendirilen muhalefet arasında olaylara dönüşerek ülke çapında krizin oluşmasına neden olmuştur.2014 yılında krizin daha da şiddetlenmesiyle ve Yanukoviç'in ülkeyi terk etmesiyle, Kırım Özerk Cumhuriyeti Parlamentosu BaşkanıVladimir Konstantinov'un Kırım'ın bağımsızlık isteğini açıklaması, Kırım'da da krizin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Erol'a göre (2014: 2), Kırım Krizi, yeni bir soğuk savaşın ortaya çıkışını tetiklemektedir. Bu olay, Rusya'nın 11 Eylül 2001 yılında ABD'de³olan terör saldırıları sonrasındaki süreçte yürüttüğü "kaba güce" dayalı siyasetinin en belirgin örneklerindedir.Moskova yönetimine hem AB hem de ABD'nin ortaklaşa uyguladıkları çeşitli yaptırımlar, "Yeni Soğuk Savaş"ın parametrelerini oluşturmaktadır (Gürseler, 2014: 88).

Kırım bölgesi, tarihi geçmişi, stratejik konumu ve Tatar Türkleri açısından Türkiye için önemli bir yere sahiptir. XVIII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu ve Rus İmparatorluğu arasında "paylaşılamayan" Kırım bölgesi, 1783'te Çariçe II.Katerina döneminde Rus topraklarına birleştirilmiştir. Sovyetler döneminde 1954 yılında Sovyet lideri Kruşçev, Rus hakimiyeti altına girişinin 300. yıldönümünde Kırım'ı "hediye" olarak Ukrayna Sovyet Cumhuriyeti'ne vermiştir. Sovyetlerin dağılmasıyla bağımsızlık kazanan Ukrayna içinde Kırım ülkeye bağlı özerk bir cumhuriyet statüsü kazanmıştır. 2014 yılında Ukrayna'daki krizin büyümesiyle 16 Mart tarihinde, Kırım Cumhuriyeti Parlamentosu tarafından referandum gerçekleştirilmiş ve Rusya'ya bağlanma kararı alınmıştır. Başta ABD ve AB ülkelerinin tanımadığı bu referandum, Rusya ile ilişkileri de negatif olarak etkilemiştir.

Kırım krizi, Türkiye için sosyo-politik açıdan önemli bir olaydır. Çünkü, hem Türkiye'nin Kırım'daki Tatar toplumuyla özel bağları, hem de siyasi ve ticari bağlamda Rusya ile yakın ilişkisi, bu olayı dikkate değer kılan başlıca faktörlerdir. Bu bakımdan çalışmada Kırım krizinin seçilen örneklem dahilinde gazetelerde hangi haber çerçeveler içinde sunulduğu incelenmektedir. Çerçeveleme kuramı kapsamında, konu ile ilgili haberler belirli odak noktaları üzerinden analiz edilmektedir.

1. Çerçeveleme Kuramı

Kitle iletişim araçları, toplumsal ve siyasal olaylarla ilgili bilgileri kitlelere belli anlamlar ve yorumlar içinde aktarmaktadır. Sunulan bu anlam ve yorumlar belirli çerçeveler içinde şekillendirilmektedir (Güran ve Özarslan, 2013: 300). Medya profesyonelleri tarafından yeniden yapılandırılan medya metinlerin çerçeveleri, içinde oldukları toplumsal ve özellikle kültürel yapı içerisinde üretilmektedir (Durur, 2011: 29).

"Çerçeve" kavramı, farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Özellikle literatürde daha çok "resim

2 Avrupa Birliği

3 Amerika Birleşik Devletleri

çerçevesi” metaforu ile özdeşleştirilmektedir. Sebebi ise, çerçeveleme teorsinin sosyolojik anlamda ilk değerlendirmesini yapan Bateson’un (1955) bu kavram üzerine tanımlamasından gelmektedir. Bateson (1955: 323), “çerçeve” kavramını hem sosyolojik hem de psikolojik bağlamda ele alarak resim çerçevesi metaforu üzerinden açıklamaktadır. Bu tanımlamaya göre mesajlar, çerçeveye alınmış resimler gibidir. Aktaran, mesajları kendi algısı ve tercihi çerçevesinde düzenlemektedir. Bu yüzden belirlediği çerçeveler içindeki bilgiler önemli ve “gerekli” görülendir, dışında kalanlar ise “gereksiz” ve inkar edilmektedir.

Sosyolojik temelde çerçevelemeyi ilk inceleyenlerden bir diğeri önemli isim de Amerikalı sosyolog, Erving Goffman’dır. Goffman (1974), “çerçeve” kavramını gündelik hayat içerisindeki konuşmalarımızda ve davranışlarımızda uyguladığımız bir süreç olarak tanımlamaktadır. Temel sosyal çerçeveler, bireyin olaylara yaklaşımı ve kişisel çıkarları ile ilişkili olarak şekillenmekte ve değişmektedir (Goffman, 1974: 26). Başka bir deyişle sosyal dünyanın doğasına yönelik bildiklerimiz dünya ile ilgili aldığımız “ipuçlarını” nasıl çerçevelediğimiz ve yorumladığımız üzerine temellenmektedir (Edelman, 1993: 231). Bütün bu anlatılardan yola çıkılarak İnşacı Yaklaşım bağlamında çerçeveleme, dünyayı algılama perspektiflerimizi şekillendirmede bir sosyal gerçeklik inşası görevini üstlenen bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Hallahan, 1999: 207).

Sosyoloji alanında Bateson’la başlayarak 1950’lerde kullanılan “çerçeve” kavramı, 1990’larda Entman’ın yaptığı çalışmalar ile medya ve iletişim alanında önemli bir teori haline gelmiştir (Vliegthart ve Van Zoonen, 2011: 101). Ancak 1980’lere baktığımızda çerçevelemeyi Goffman’ın sosyoloji kapsamında kavramsallaştırmasından yola çıkan Gitlin’in (1980: 7) medya çerçevelerine yaptığı tanım karşımıza çıkmaktadır: “Medya çerçeveleri, biliş, yorumlama ve sunumun, aynı zamanda sembol işleyicilerinin sözsöz/görsel söylemi kurarken yaptığı seçim, vurgu ve dışında tutmanın devamlı modelleridir”. Bu doğrultuda çerçeveleme, gazetecilere bilgileri hızlı ve rutin işlemlerle kitlelere “paketlenmiş enformasyon” sunmalarını sağlamaktadır.

Çerçeveleme kuramı teorik ve empirik olarak belirsizliği ile bilinmektedir. Sebebi, ortak bir teorik bağlamının olmamasıdır (Scheufele, 1999: 105). D’Angelo (2002) bu anlamda çerçevelemenin etkilerinin bir çok faktörle değişebilirlik yönüne vurgu yaparak, teoride değişik perspektifler uygulanabileceğini ifade etmektedir. Literatürdeki çalışmalar incelediğinde farklı çerçeveleme tipolojilerinin ve yöntemlerinin uygulandığı görülmektedir.

Entman (1993) çerçeveleme yönteminde özellikle iki, “seçme” ve “dikkat çekme” süreçlerini vurgulamaktadır. “Seçme”, metin aktaranının bireysel işlemiyken, “dikkat çekme” ise metin ve alıcılar arasındaki etkileşimi ifade etmektedir. Haber çerçeveleri, anahtar sözcükler, metaforlar, kavramlar, semboller ve görsel imgelerin haber anlatısında ön plana çıkarılmasıyla kurulmakta ve somutlaşmaktadır. Bu “seçilen” sözler ve görsel imgelerin kullanılması, tekrar edilmesi ile bazı fikirler ön plana çıkarılmakta ve kurulan çerçeveler bu fikirlerin kitleler tarafından daha “dikkat çekici” olmasına neden olmaktadır. “Seçme” ve “dikkat çekme” işlemi, okur-dinler kitlenin olaylara ilişkin enformasyon algılarını ve yorumlarını biçimlendirmektedir. Bundan dolayı çerçevelemenin özü ve amacı, boyutlandırır. Yani tasvir edilen gerçekliğin bir takım unsurlarının çok ya da az dikkat çekici olması için “büyütülmesi” ya da “küçültülmesidir” (Entman, 1991: 7-9). Başka bir çalışmada Entman (2007: 165), çerçeveleme teorisi bağlamında, Cohen’in 1963 yılında vurguladığı olduğu “Medya ne düşünmeliyi baskılamaz, ne ile ilgili düşünmeliyi önerir” düşüncesini vurgulayarak, medyanın dolaylı yolla da olsa kitleler üzerindeki etkisine değinmektedir.

Scheufle (1999), çerçevelerin hem haberlerin sunumu hem de algılanışı bakımından şemalar sunduğunu belirterek, iki türlü çerçevelemeden bahsetmektedir: Medya çerçeveleri ve bireysel

çerçeveler. Medya çerçeveleri, tartışmanın ne ile ilgili olduğunu, sorunun özünü öne sürerken, bireysel çerçeveler ise bireylerin enformasyonu alma sürecindeki düşünme kümelerini oluşturmaktadır. Scheufle (1999: 107-108), çerçeveleme araştırmalarının bağımlı ve bağımsız değişkenlerle ilişkisine de değinmektedir. Bağımlı değişkenler üzerine çerçeve çalışmaları, çerçevelemenin oluşumundaki değişik faktörleri incelerken, bağımsız değişkenli araştırmalar çerçevelemenin etkileri üzerine yoğunlaşmaktadır. Scheufle (1999: 109), bağımlı değişkenlerle medya çerçeveleri araştırmalarında haberlerin üretimi ve seçimini etkileyen beş faktörün altını çizmektedir: Sosyal normlar ve değerler, kurumsal baskılar ve kısıtlamalar, çıkar gruplarının baskıları, habercilik rutinleri, habercilerin ideolojik ve politik yönelimleri. Başka bir çalışmasında Scheufle, Tewskbury ile birlikte, çerçevelemenin makro ve mikro yapısından yola çıkarak, haberlerin mesajlarının çerçevesizlenmesinde çıkar gruplarının etkinliklerini, politikacı, gazeteci ve diğer grupların gündem oluşturmadaki çıkarlarını da vurgulamaktadır (Scheufle ve Tewskbury, 2007: 11-12).

Vreese (2005), çerçeveleri sorunları, olayları öğrenmede ve yorumlamada önemli bir etken olarak görmektedir. O da, Entman gibi, çerçeveyi konunun farklı yönlerinin dikkat çekiciliğine yapılan vurgu şeklinde yorumlamaktadır. Bu anlamda gündem belirleme yaklaşımı, konuların dikkat çekiciliği ile ilişkililikten, çerçeveleme teorisi konuların sunumu ile ilgilidir (Vreese, 2005: 53). Vreese özellikle, çerçeveleme sürecinin üç önemli aşaması üzerinde durmaktadır: Çerçeve yapımı, çerçeve ayarı ve çerçevelemenin bireysel ve toplumsal etkileri. Çerçeve yapımında haber çerçevelerinin yapısal niteliklerini etkileyen faktörler (editöryel politikalar, haber değerleri olarak iç faktörler ve dış faktörler) incelenirken; çerçeve ayarında medya çerçeveleri ile bireylerin ön bilgisi yatınlıkları arasındaki etkileşime (konuya özel çerçeveler ve genel çerçeveler) odaklanılmıştır. Çerçevelemenin bireysel sonucu olarak medyanın bireyin konuya ilişkin düşüncesini çerçeveye soktuğunu ifade ederken, toplumsal sonucu olarak sosyal süreçlerin şekillenmesinde (enformasyon işleme etkileri, tutumsal etkiler ve davranışsal etkiler) medya çerçevelerinin etkisini vurgulamaktadır (Vreese, 2005: 52). Benzer yaklaşımla Richardson ve Lancendorfer (2004: 75) da, medya çerçevelerinin iki anlamda etki önemine vurgu yapmaktadır: Geniş kamu söylemini yansıtmak ve kamuoyunu etkileyebilmek.

Vreese, Peter ve Semetko (2001: 108) teorinin tipolojisi bağlamında, konu odaklı spesifik ve genel haber çerçeveleri şeklinde iki ayrı çerçeveleme tekniğinden bahsetmektedir. Spesifik haber çerçeveleri, belli bir konunun belirli zaman dilimi içinde detaylı olarak çerçevesizlenmesidir. Genel haber çerçeveleri ise tüm farklı konuların ve olayların genel bir çerçevede nasıl sunulduğu üzerine kuruludur.

Tankard (2001), çerçeveleme teorisini, kitle iletişim araçlarının etkilerini anlamamızda yardımcı olan önemli bir sistem olarak görmek ve empirik olarak çerçeveleme yönteminin mekanizmasında 11 odak noktası belirlemektedir (Tankard, 2001: 100):

1. Başlıklar
2. Alt başlıklar
3. Fotoğraflar
4. Fotoğraf başlıkları
5. Haber hikayelerinin başlangıçları
6. Bağlantı ve kaynak seçimi
7. Alıntılama seçimi
8. Özellikle vurgulanan alıntılar
9. Logolar
10. İstatistikler, grafikler
11. Paragrafların sonuçlandırılması

Pan ve Kosicki (1993) ise çerçevelemeyi daha çok psikoloji temelde kavramsallaştırmaktadır. Bu anlamda çerçeveleme, kişinin bilişsel süreçleriyle yakından ilişkilidir. Bilgi "eşsiz" bir şekilde yerleştirilmeyle, konunun belirli elementleri, bireyin bilişsel kaynaklarına işlemektedir. Yani çerçeveleme, bilişsel aygıt olarak haber söyleminin yapılanması ve işlenmesi stratejisi olarak görülebilir (Pan ve Kosicki, 1993: 57). Ya da başka deyişle, çerçeveleme, bilgi transferi veya iletişim yoluyla insan bilincini etkisi altına alma tekniği şeklinde de açıklanabilir. Bu teknikte hem kurumsal hem de ideolojik etkenler birleşmektedir (Kılıç, 2007: 70). Van Gorp (2007) da, çerçevelemenin bilişsel psikoloji ve antropoloji temelli oluşuna vurgu yapmaktadır. Bilişsel düzeyde haber mesajlarındaki çerçeveleme aygıtlarının gazeteciler tarafından tercih edildiğini vurgulayan yazar, çerçevelemenin "şekillendirici" fonksiyonu üzerinde durmaktadır. Ancak Van Gorp'a (2007: 68) göre asıl soru çerçevelemenin nasıl sağlandığıdır? Medya tarafından mı? Yoksa, medya aracılığıyla mı?

Çerçeveleme kuramı bağlamında yapılan çok sayıda çalışma mevcuttur. Değişik konularda yapılan bu araştırmalar çerçeveleme yönteminin D'Angelo'nun belirttiği gibi farklı perspektifler ve paradigmalara uygulanabileceği ve geliştirilebileceğini göstermektedir. Örneğin, Gamson ve Modigliani (1989) yaptıkları araştırmalarında Amerikan medyasında nükleer enerji konusunun "savaş için atomlar" ve "barış için atomlar" temelli iki karşıt yapıda, dönemsel olarak nasıl çerçvelendiğini incelemişlerdir. Entman (1991) ise, yaptığı araştırmada 1983 yılında Kore Hava Yolları'na ait Flight 007 isimli uçağın Sovyet savaş uçağı tarafından düşürülmesi haberleri ile, 1988 yılında İran Hava Yolları'na ait Flight 655 uçağının Amerikan donanma gemisi tarafından düşürülmesi haberlerini karşılaştırmıştır. Times ve Newsweek dergisi, CBS kanalı, New York Times ve Washington Post gibi popüler medya araçlarını inceleyen Entman, olayların olduğu tarihin iki haftasını ele almıştır. Elde ettiği sonuçlara göre Kore uçağı ile ilgili haberlere hem görsel hem de sözsöz olarak, sert eleştirilerle daha çok ve geniş yer verilirken, Amerikan donanma gemisinin düşürdüğü uçak ile ilgili daha az ve ılımlı eleştiriler yapılmıştır.

Iyengar ve Simon (1993), Körfez Savaşı'nı ele aldıkları üç aşamalı araştırmalarının bir bölümünde ABC⁴ News TV kanalının 1990 Ağustos ve 1991 Nisan tarihleri arasındaki primetime haberlerini çerçeveleme bağlamında incelerken, Berinsky ve Kinder (2006), 1998 yılında Sloboden Miloseviç yönetimindeki Sırp ordusunun Kosova'nın etnik çoğunluğunu oluşturan Arnavutlara karşı başlattığı saldırıların o dönem Amerikan medyasında yer alma biçimlerini ve haber çerçevelerinin kitlelerin algısında nasıl etkili olduğunu üç aşamalı deneysel araştırmayla analiz etmiştir. Baysha ve Hallahan (2004) ise, yaptıkları çalışmada 2000-2001 yılları arasında Ukrayna'daki politik krizin, ülkedeki haber medyası tarafından nasıl çerçvelendiğini araştırmıştır.

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere çerçeveleme yöntemi daha çok siyasi krizler ve olayların incelenmesinde kullanılmaktadır. Ancak farklı konularda yapılmış örnekler de mevcuttur. Örneğin, Van Gorp (2005), Belçika basınında iltica ve illegal göç ile ilgili haberlerin nasıl çerçvelendiğini ele almıştır. Tirajları yüksek ve farklı ideojilere sahip 8 gazetenin incelediği araştırmasında iki çerçeve yapısı ortaya çıkarmıştır: "Sığınmacılar masum mağdurlardır" ve "Sığınmacılar davetsiz misafirlerdir". Brewer (2002) ise 1990-1997 yılları arasındaki dönemde 400 haber öyküsünü ele alarak, Amerikan politik kültürünün iki önemli öğesi olan "Eşitlik" ve "Ahlak" temaları bağlamında haberlerde eşcinsel hakları konusunun nasıl çerçvelendiğini incelemiştir. Çalışmada eşcinsel hakları taraftarlarının haberlerini "eşitliğin dili" çerçevesinde sunduğu, eşcinsel hakları kaşıtlarının ise geleneksel değerlerin tehdit edildiğine odaklanarak "ahlak" öğesini ön plana çıkardığı görülmüştür.

4 American Broadcasting Company

2. Yöntem

Çalışmanın amacı, Ukrayna'da yaşanan siyasal olaylar sırasında ortaya çıkan Kırım krizinin Türkiye'de yazılı basında nasıl sunulduğunu ve konu ile ilgili haber çerçevelerinin seçilen gazetelerde nasıl yapıldığını incelemektir. Bu amaç kapsamında Hürriyet, Posta, Zaman ve Radikal gazeteleri örneklem olarak seçilmiştir. Hürriyet ve Posta gazeteleri yüksek tirajları ve okur kitleleri açısından ana akım gazeteler olmaları nedeniyle örnekleme dahil edilmiştir. Zaman ve Radikal gazeteleri de tirajları yanı sıra, iki farklı ideolojik görüşe sahip olmalarıyla seçilmiştir. Zaman gazetesi, muhafazakar-sağ ideolojisi ile bilinirken, Radikal, ise liberal-sol ideolojiyi yansıtmaktadır. Araştırma soruları şu şekildedir:

- Gazetelerde konu ile ilgili olarak haberlerin çerçevesi nasıl farklıdır?
- Kriz döneminde en çok hangi şemalar ön plana çıkarılmıştır?
- Hangi söylemler "seçilip", haber metni içinde "dikkat çekici" hale getirilmiştir?
- Kırım krizi sürecinde Rusya'nın rolü nasıl betimlenmiştir?
- Kaynak seçimlerine göre haberlerin sunumunda değişiklikler mevcut mudur?
- Türkiye açısından Kırım krizi nasıl değerlendirilmiştir?

Örnekleme dahil edilen gazetelerdeki haberlere yayın kuruluşlarının resmi web sitelerinden ulaşılmıştır. İnceleme doğrultusunda, 2014 yılında Ukrayna'da siyasal olayların yoğunlaşmasıyla, 21 şubat tarihinde Kırım Parlamentosu Başkanı seçilen Vladimir Konstantinov'un "Ülke parçalanırsa Kırım yarımadası Ukrayna'dan bağımsızlık ilan edebilir" açıklamasıyla krizinin gazetelerde yer almaya başlaması ve Rusya'da Federasyon Konseyi'nin anlaşmayı onaylaması, devlet başkanı Vladimir Putin'in imzası ile Kırım'ın resmen Rusya'ya birleştiğinin ilanı olan 21 Mart tarihi arasındaki dönem ele alınmıştır. Buna göre, 21 şubat ve 21 mart tarihleri arasında gazetelerde yayınlanan toplam 483 haber incelenmiştir.

Araştırmada, araştırma soruları kapsamında haberlerde çerçevelemenin nasıl yapıldığı analiz edilmektedir. Yöntem olarak içerik analizinden yararlanılarak, Entman'ın (1991; 1993) "seçme" ve "dikkat çekme" öğeleri temelinde, Scheufle'nin (1999) ifade ettiği şekilde medya çerçevesi genelinde, Vreese, Peter ve Semetko'nun (2001) belirttiği konu-spesifik odaklı haber çerçeveleme tekniği kullanılmıştır. Bu bağlamda Kırım krizi ile ilgili gazetelerde çıkan haberlerin kapsamına yönelik, Tankard'ın (2001) yaklaşımı bağlamında, 6 temel analiz noktası belirlenmiştir: Başlıklar/alt başlıklar, görsel metinleri, söylemler, şemalar, alıntılar ve kaynak seçimleri.

3. Bulgular

Araştırmaya göre, gazeteler içinde, belirlenen tarihler arasında Hürriyet, Kırım krizinin sunulduğu en fazla haber sayısına sahip yayın organı olarak görülmüştür. Konu ile ilgili en az haberin yapıldığı gazete ise Posta'dır. Diğer taraftan tarihler açısından tüm gazeteler incelendiğinde, tümünde 2 ile 7 Şubat tarihleri arasında, Kırım krizi ile ilgili en çok haberin yapıldığı görülmüştür. Bu anlamda Hürriyet gazetesi bu kısa dönemde 65 haber sayısı ile diğerlerine kıyasla yine en fazla habere sahip gazetedir (Tablo 1).

Tablo 1. Tarihlere Göre Haberlerin Dağılımı

Tarih aralıkları	Hürriyet	Radikal	Zaman	Posta	Toplam
21.02-26.02.2014	8	-	4	-	12
26.02-02.03.2014	35	23	15	9	82
02.03-07.02.2014	65	45	30	25	165
07.02-12.03.2014	33	26	21	7	87
12.03-17.03.2014	22	17	10	5	54
17.03-21.03.2014	32	23	15	12	82
21.02-21.03.2014	196	134	95	58	483

Gazetelerde konunun sunumu ve haber çerçevesi açısından önemli faktörler sayılan görsel metinler ve alt başlıklar da incelenmiştir. Görsel metinler özellikle “seçilen” fotoğraf kareleri ile okur kitlenin zihninde daha etkili bir şekilde yerleşmektedir. Alt başlıklar ise haber öyküsünün anlatımı ve okuru belirli noktalara “yönlendirme” açısından önemli rol oynamaktadır. Bu doğrultuda Hürriyet, en fazla görsel metin ve alt başlık kullanan gazete olarak öne çıkmaktadır. Zaman gazetesi ise örnekleme dahil edilen diğer basın organlarına kıyasla konu kapsamında en az görsel metin ve alt başlık kullanan gazetedir (Tablo 2).

Tablo 2. Gazetelerde Görsel Metin ve Alt Başlıkların Dağılımı

Gazeteler	Görsel metinler	Alt başlıklar
Hürriyet	297	430
Radikal	190	192
Zaman	49	54
Posta	65	97

Haberlerin çerçevelenmesinde diğer bir önemli odak nokta, söylemler ve onların haber içindeki sıklığıdır. Haberci tarafından “seçilen” söylemler, haber içinde tekrarlanarak “dikkat çekici” hale getirilir. Bu da okur kitlenin hikayeyi algılayma biçiminde etkili rol oynamaktadır. Gazetelerde, Kırım krizi süreci boyunca Rusya’nın faaliyetlerinin hangi söylemlerle yorumlandığı ve hangi ifadelerin daha sıklıkla kullanıldığı ele alınmıştır. Buna göre oranlar doğrultusunda en fazla “müdahale” ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Özellikle “işgal” ifadesinin ise örnekleme dahilinde en çok Posta gazetesinde yer aldığı belirlenmiştir. Gazetelerde genel olarak en fazla sıklığa sahip yorum biçimlerinden biri de “askeri müdahale” ifadesidir (Tablo 3).

Tablo 3. Rusya'nın Kırım Krizi Sürecindeki Faaliyetlerine İlişkin Kullanılan Söylemlerin Haberlerdeki Dağılımı

Gazeteler	Kullanılan yorum biçimleri							Toplam
	Müdahele	Askeri müdahele	Askeri hamle	Askeri kontrol	Askeri kuşatma	İlhak etme	İşgal etme	
Hürriyet	%19.38	%8.67	%5.10	%15.81	%4.59	%7.14	%9.69	%70.38
Radikal	%23.13	%18.65	%4.47	%11.94	%3.73	%9.70	%9.70	%81.32
Zaman	%21.05	%15.78	%2.10	%13.68	%4.21	%8.42	%7.36	%72.6
Posta	%24.13	%17.24	%1.72	%6.89	%1.72	%3.44	%15.51	%70.65

Kırım krizi ile ilgili olarak gazetelerde dünya liderlerinin açıklamalarından da çok sayıda alıntı yapılmıştır. Yapılan açıklamalarda Rusya'nın Kırım'a müdahelesi ve kriz sürecindeki rolü ile ilgili görüşler yansıtılmıştır. Bu anlamda tüm gazetelerde en çok haber olarak, ABD devlet başkanı Obama ve Dışişleri Bakanı Kerry'nin ön planda olduğu ABD yönetiminin açıklamalarına rastlanmaktadır. Genel olarak bakıldığında, Rusya'nın faaliyetlerini ve Kırım'a müdahalesini sert ve olumsuz eleştirilerle ele alan görüşler yoğunluktadır (Tablo 4)

Tablo 4. Aktarılan Açıklamalara Göre Haberlerin Dağılımı.

Aktarılan açıklamalar	Hurriyet	Radikal	Zaman	Posta	Tepkiler
ABD yönetimi	%16.83	%20.14	%20	%27.58	Olumsuz
Rusya yönetimi	%13.77	%17.16	%23.15	%15.51	Olumlu
AB liderleri	%12.24	%7.46	%3.15	%6.89	Olumsuz
NATO	%5.10	%2.98	%1.05	%6.89	Olumsuz
Ukrayna yönetimi	%14.79	%16.41	%17.89	%6.89	Olumsuz
Türkiye yönetimi	%9.69	%6.71	%5.26	%10.34	Olumsuz
Kırım Başbakanlığı	%2.04	%6.71	%2.10	%1.72	Olumlu
Kırım Tatar Meclisi	%6.63	%8.95	%4.21	%5.17	Olumsuz
Toplam					Ortalama Olumsuz-%60.81 Olumlu-%20.54

Scheufle'nin (1999) da vurguladığı gibi çerçeveler dahilinde haberler sunulurken belirli şemalar üzerinden yapılmaktadır. Bu anlamda Kırım krizine ilişkin analiz edilen gazete haberlerinin çerçeve dahilinde 7 odak şemanın ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Kırım'da yaşayan Tatar Türkleri'nin durumu ve Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün korunması, tüm gazetelerin genelinde en fazla haber şemaları olarak vurgulanmaktadır. Kırım Tatarları ile ilgili haberlerin en fazla yer aldığı gazete Zaman iken, Ukrayna'nın toprak bütünlüğü çerçevesinin haberlerde daha ön planda olduğu gazete ise Radikal'dir. Kırım'da yapılan referandum ve sonrasında AB liderleri ile ABD yönetiminin yaptırım kararları da haberlerde geniş yer bulmaktadır (Tablo 5).

Tablo 5. Haberlerin Çerçevesini Oluşturan Odak Şemalar

Odak Şemalar	Hürriyet	Radikal	Zaman	Posta
Parlamentonun silahlı kişiler tarafından ele geçirilmesi	%14.79	%10.44	%8.42	%6.89
Rusya'nın Kırım'a asker gönderme kararı	%8.67	%11.19	%13.68	%10.34
Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün korunması	%24.49	%32.08	%25.26	%31.03
Kırım Tatarlarının durumu	%22.44	%20.89	%28.42	%25.86
Referandum sonuçları	%17.35	%20.14	%17.89	%20.68
Gürcistan senaryosu	%6.63	%4.47	%6.31	%3.44
AB ve ABD'nin Rusya'ya yaptırım kararları	%16.83	%27.61	%22.10	%15.51

Spesifik konu odaklı çerçeveleme tekniğinin önemli analiz noktalarından biri degazetelerde haberlerde kullanılan alıntılama tercihleridir. Haber içinde yararlanılan alıntılar,kaynağına bağlı olarak ve konuya ilişkin düşüncelerin yorumlanışında önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda Kırım krizi ile ilgili haberlerde alıntı yapılan kaynaklar da incelenmiştir. İncelenen haberlerde Batı kaynaklı ajansların yanında Rus Interfax ajansından da çok sayıda alıntılar yapıldığı görülmüştür. En fazla alıntı kaynağından yararlanan gazete Hürriyet, en az alıntılama yapılan gazete ise Posta'dır (Tablo 6).

Tablo 6. Konu İle İlgili Haberlerde Alıntı Yapılan Kaynaklar

Alıntılama yapılan kaynaklar	Gazeteler				Toplam
	Hürriyet	Radikal	Zaman	Posta	
AA ¹	7	-	-	-	7
DHA ²	3	-	2	-	5
Hurriyet	-	2	-	-	2
Vatan	-	1	-	-	1
AFP ³	9	-	-	-	9
Reuters	2	3	1	1	7
BBC ⁴	4	1	1	-	6
AP ⁵	2	5	1	-	8
Interfax	6	4	6	3	19
Unian	2	2	-	-	4
RIA ⁶ Novosti	4	4	2	1	11

Rus Pravda	-	-	1	1	2
Deutsche Welle	-	-	-	1	1
ITAR-TASS ⁷	1	1	-	-	2
The Times	1	1	-	-	2
The Guardian	1	1	-	-	2
F. Times	-	1	1	-	2
Toplam	42	26	15	7	90

Çerçeveleme yönteminin temelini oluşturan etkili odak noktalarından biri de kaynak seçimleridir. İncelenen kaynak seçimlerine göre, Hürriyet gazetesinde Kiev, Sivastopol ve Washington kimi şehirlerdeki bölge temsilcilerinin aktardıkları haberler geniş yer bulurken, aynı yayın grubunun diğer basın organı olan Radikal'de ise kaynağı belirtilmemiş haberlerin üstünlüğü bulunmaktadır. Zaman gazetesindeki haberlerin % 81 oranında kaynağı Cihan haber ajansına aittir. Diğer taraftan Posta gazetesinde ise kaynağı belirtilmemiş haberler büyük çoğunluktadır (Tablo 7).

Tablo 7. Haber Kaynaklarının Gazetelere Göre Dağılımı

Haber kaynakları	Gazeteler				Toplam
	Hürriyet	Radikal	Zaman	Posta	
Anadolu Ajansı	26	10	-	11	47
Cihan	6	1	77	-	84
İHA ⁸	1	-	1	1	3
DHA	17	5	5	6	33
Kendi muhabiri	3	6	-	-	9
Bölge Temsilcisi	78	-	-	-	78
BBC Türkçe	5	1	-	-	6
NTVMSNBC	-	-	-	2	2
ANKA	-	-	1	-	1
TRT Türk	-	1	-	-	1
DeutscheWelle	1	-	-	-	1
Sol gazetesi	-	1	-	-	1
Hürriyet	-	15	-	1	16
Belirsiz	59	94	11	37	201

Sonuç

Çalışmada konu-spesifik odaklı çerçeveleme tekniğinin kullanılmasıyla, Kırım krizi ile ilgili haberlerin seçilen örneklem dahilinde Türk basınında hangi çerçeveler içinde sunulduğu ele alınmıştır. İnceleme doğrultusunda tarihlere göre haberlerin sayısı, kullanılan görsel metinler, alt başlıklar, yer alma sıklığına göre söylemler, haber içindeki alıntılama tercihleri, konu ile ilişkili aktarılan yorumlar, açıklamalar, temelde odak şemaları ve kaynak seçimleri analiz edilmiştir.

Hürriyet gazetesi, örneklem dahilinde Kırım krizi ilgili en çok haberin yayınlandığı gazetedir. En az habere sahip gazete ise Posta'dır. Toplamda 483 haberin yayınlandığı gazetelerin tümünde haberlerin en yoğun olduğu dönem, 2 ile 7 Şubat arasındadır⁵. Bu dönemde Kırım Özerk Cumhuriyeti'nde Parlamento binasının Rus yanlısı olduğu iddia edilen silahlı kişiler tarafından ele geçirilmesi ve Rusya ile ABD arasında yaşanan gerginlik haberlerde geniş yer bulmuştur.

Örneklem dahilinde görsel metinlerin ve alt başlıkların kullanımına göre gazeteler içinde yine Hürriyet ilk sıradadır. En az görsel metin ve haber içinde alt başlık kullanan gazete ise Zaman'dır⁶. Görsel metinler incelendiğinde özellikle Hürriyet'de "savaş", "karmaşa", "isyan", "acı" temalı fotoğraf karelerinin ön planda olduğu görülmektedir. Aynı yayın grubunda olan Radikal gazetesinde ise Hürriyet'e kıyasla aynı temalı fotoğrafların yoğunluğu görülmektedir. Özellikle resmi yetkililerin ve resmi binaların daha ağırlıkta karelerde olduğu görsel metinler, Posta ve Zaman'da yer bulmaktadır. Haber öyküsünün "dikkat çekici" olması ve anlatım kapasitesi açısından önemli yere sahip başlıklar ve alt başlıklar bağlamında tüm gazetelerde "çarpıcı", "dikkat çekici" ve metaforik anlamlı ifadelerin daha çok kullanıldığı görülmektedir.

Haber içinde "seçilen" söylemler sıklıkla kullanılarak "dikkat çekici" hale getirilir ve böylece okur kitlenin enformasyon alımında şekillendirici fonksiyona sahip olur. İnceleme kapsamında Kırım krizi zamanı Rusya'nın faaliyetlerine ilişkin yapılan yorumlar, açıklamalarda Hürriyet gazetesinde en çok "müdahale" ve "askeri kontrol" ifadelerine rastlanırken, Radikal'de ise "müdahale" ve "askeri müdahale" söylemleri ön plana çıkmaktadır. Zaman gazetesinde bu anlamda "müdahale", "askeri müdahale" ve "askeri kontrol" yorumları daha fazla kullanılırken, Posta'da "müdahale", "askeri müdahale" ve "işgal etme" ifadeleri sıklıkla görülmektedir⁷.

Kırım krizi ile ilgili olarak haberlerde Rusya'nın rolüne ilişkin alıntılanan yorumlar incelendiğinde AB liderleri, ABD, Ukrayna yönetiminden daha çok aktarılan ortalama %60.81 oranında olumsuz tepkilerin ve sert eleştirilerin, %20.54 oranında ise Rusya yönetimi ve Kırım Özerk Cumhuriyeti Başbakanlığı'ndan yapılan olumlu görüşlerin olduğu görülmektedir⁸. Bu anlamda Türkiye yönetiminden aktarılan açıklamalar ABD ve AB liderlerinin görüşleriyle benzer şekilde olumsuz tepkide olmasına rağmen daha ılımlı ve Tatarların güvenliğinin sağlanmasına yönelik ifadelerden ibarettir.

Gazetelerde konuya yönelik haber öykülerinin çerçevesi içinde 7 odak şemanın kullanıldığı görülmektedir⁹. Genel olarak ise tüm gazetelerde iki temel şema ön plana çıkarılmaktadır: Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne Kırım Tatarlarının durumu. Bu kapsamda incelenen haber öykülerinde, Ukrayna'nın toprak bütünlüğü ve egemenliğini korunması ile Kırım'da yaşayan Tatar

5 Bknz: Tablo 1.

6 Bknz: Tablo 2.

7 Bknz: Tablo 3.

8 Bknz: Tablo 4.

9 Bknz: Tablo 5.

Türkleri'nin refah ve huzurlarının sağlanması vurgulanmaktadır. Aynı zamanda Kırım'da yapılan tartışmalı referandum sonuçları ve AB liderleri ile ABD yönetiminin referandumu boykot ederek, Rusya'ya yaptırım kararları da geniş yer bulan şemalardır. 2008 yılında Osetya ve Abhazy'a yaşananların anlatıldığı Gürcistan senaryosu ise, Rusya'nın "işgalci" rolüne vurgu yapan şemaların başında gelmektedir.

Haber içinde yapılan alıntılama tercihleri açısından Hürriyet ve Radikal gazetelerinde Batı yanlısı kaynaklara daha çok üstünlük verildiği görülmektedir. Zaman ve Posta gazetelerinde haber öyküleri içinde daha az sayıda alıntılama kullanılmıştır. Genel olarak AFP, AP ve Rus Interfax haber ajanslarından yararlanılmıştır¹⁰.

Haber çerçevelerinde önemli bir faktör olan kaynak seçimleri incelendiğinde, Hürriyet gazetesinde en çok bölge temsilcilerinin haberlerine yer ayrılırken Radikal'de ise en çok kaynağı belirtilmemiş haberin yayınlandığı görülmektedir. Posta gazetesinde de kaynağı belirsiz haberlere daha fazla rastlanmaktadır. Zaman'da ise haber kaynağı olarak Cihan haber ajansı tercih edilmektedir¹¹.

Sonuç olarak, örneklem dahilinde Kırım krizi ile ilgili haberlerin gazetelere göre çerçevesinde herhangi bir önemli fark bulunmamıştır. Kaynak seçimlerinin farklı olmasına rağmen tüm gazetelerdeki haber çerçeveleri benzer şemalar ve söylemler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Gazetelerin haber çerçevelerinde Kırım Tatarları'nın durumu ve Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün korunması şemaları ön plandadır. Bu da Türkiye yönetiminden alıntılanan açıklamalarda da vurgulanan iki temel görüştür. Özellikle sıklıkla kullanılan "müdahale" ve "askeri müdahale" söylemleri, dünya liderlerinden aktarılan yorumlar, konu ile ilgili Gürcistan senaryosu, yaptırım kararları gibi öne çıkarılan şemalarla Rusya'nın uluslararası hukuku ihlal ettiği ve "işgalci" rolü vurgulanmaktadır.

Kaynakça

- Bateson, Gregory (1955). "A Theory of Play and Fantasy". A. P. Psychiatric Research Reports. 2: 39-51.
- Baysha, Olga ve Hallahan, Kirk (2004). "Media Framing of the Ukrainian Political Crisis 2000-2001". Journalism Studies. 5(2): 233-246.
- Berinsky, J, Adam ve Kinder, R, Donald (2006). "Making Sense of Issues Through Media Frames: Understanding the Kosovo Crisis". The Journal of Politics. 68(3): 640-656.
- Brewer, R. Paul (2002). "Framing Value Words and Citizens Explanations of Their Issue Together". Political Communication. 19(3): 303-316.
- D'Angelo, Paul (2002). "News Framing as a Multiparadigmatic Research Program: A Response to Entman". Journal of Communication. 52(4): 870-888.
- Durur, K. Elif (2011). "İnşacı Yaklaşım İçinde Çerçeveleme Kuramı ve Haberin Çerçevesi". Atatürk İletişim Dergisi. 2: 21-31.
- Edelman, Murray (1993). "Contestable Categories and Public Opinion". Political Communication. 10: 231-242.

¹⁰ Bknz: Tablo 6.

¹¹ Bknz: Tablo 7.

Entman, M. Robert (1991). "Framing U.S. Coverage of International News: Contrasts in Narratives of the KAL and Iran Air Incidents". *Journal of Communication*. 41(4): 6-27.

Entman, M. Robert (1993). "Framing: Towards Clarification of a Fractured Paradigm". *Journal of Communication*. 43(4): 51-58.

Entman, M. Robert (2007). "Framing Bias: Media in the Distribution of Power". *Journal of Communication*. 57: 163-173.

Erol, S. Mehmet (2014). "Ukrayna-Kırım Krizi ya da İkinci Yalta Süreci". *Karadeniz Araştırmaları*. 41: 1-14.

Gamson, A. William ve Modigliani, Andre (1989). "Media Discourse and Public Opinion on Nuclear Power: A Constructionist Approach". *American Journal of Sociology*. 95(1): 1-37.

Gitlin, Todd (1980). *The World is Watching: Mass Media in the Making and Unmaking of the New Left*. Berkeley, CA: University of California Press.

Goffman, Erving (1974). *Frame Analysis*. Boston: Northeastern University Press.

Güran, S. Mehmet ve Özarslan, Hüseyin (2013). "Çerçeveleme Teorisinin Halkla İlişkilerde Kullanımı" *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 34: 299-314.

Gürseler, Ceren (2014). "Kırım'ın Self-Determinasyonu Nasıl Yorumlanabilir?". *Karadeniz Araştırmaları*. 43: 87-115.

Hallahan, Kirk (1999). "Seven Models of Framing: Implications for Public Relations". *Journal of Public Relations Research*. 11(3): 205-242.

Iyengar, Shanto ve Simon, Adam (1993). "News Coverage of the Gulf Crisis and Public Opinion: A Study of Agenda-Setting, Priming and Framing". *Communication Research*. 20(3): 365-383.

Kılıç, Deniz (2007). "Türk Basınında İran Nükleer Krizinin Sunumu: Haberlerin Çerçeveselenmesi" *Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını İletişim*. 6: 67-86.

Pan, Zhongdang ve Kosicki, M. Gerald (1993). "Framing Analysis: An Approach to News Discourse". *Political Communication*. 10: 55-75.

Richardson, D. John ve Lancendorfer, M. Karen (2004). "Framing Affirmative Action: The Influence of Race on Newspaper Editorial Responses to the University of Michigan Cases". *The Harvard International Journal of Press/Politics*. 9(4): 74-94.

Scheufele, A. Dietram (1999). "Framing as Theory of Media Effects". *Journal of Communication*. 49(1): 103-122.

Scheufele, A. Dietram ve Tewsbury, David (2007). "Framing, Agenda-Setting and Priming: The Evolution of Three Media Effects Models". *Journal of Communication*. 57: 9-20.

Tankard, J. W., (2001). *The Empirical Approach to the Study of Framing*, S. D. Reese, O. H. Gandy ve A. E. Grant (ed.) *Framing Public Life*, Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum: 95-106.

Van Gorp, Baldwin (2005). "Where is the Frame? Victims and Inturders in the Belgian Press Coverage of the Asylum Issue". *European Journal of Communication*. 20(4): 484-507.

Van Gorp, Baldwin (2007). "The Constructionist Approach to Framing: Bringing Culture Back in". *Journal of Communication*. 57: 60-78.

Vliegthart, Rens ve Van Zoonen, Liesbert (2011). "Power to the Frame: Bringing Sociology Back to Frame Analysis". *European Journal of Communication*. 26(2): 101-115.

Vreese, H. Claes, Peter, John ve Semetko, A. Holly (2001). "Framing Politics at the Launch of the Euro: A Cross-National Comparative Study of Frames in the News". *Political Communication*. 18: 107-122.

Vreese, H. Claes (2005). "News Framing: Theory and Typology". *Information Design Journal+Document Design*. 13(1): 51-62.

Hürriyet gazetesi arşivi, Erişim Adresi: <http://arama.hurriyet.com.tr/arama.aspx?t=k%C4%B1r%C4%B1m>, Erişim Tarihi: 10.04.2014

Posta gazetesi Arşivi, Erişim daresi: <http://www.posta.com.tr/DetayliAra?q=k%C4%B1r%C4%B1m>, Erişim Tarihi: 11.04.2014

Zaman Gazetesi Arşivi, Erişim adresi: <http://www.zaman.com.tr/search.action?words=k%C4%B1r%C4%B1m>, Erişim Tarihi: 12.04.2014

Radikal Gazetesi arşivi, Erişim Adresi: <http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=detayliaramasonucv2&itemsperpage=10&page=1&keyword=k%fd%fdm&categoryid=1&prmek=0&authorkeyword=&muhabirkeyword=&startdatenu=&enddatenu=&asc=0>, Erişim Tarihi: 13.04.2014